

Kultura i Wartości

ISSN 2299-7806

Nr 40 (2025)

<http://dx.doi.org/10.17951/kw.2025.40.255-257>

O książce Dariusza A. Szkutnika

Vis essentialis i entelechia: Caspara F. Wolffa

oraz Hansa A.E. Driescha parametryczny wymiar świata organicznego

Rzeszów: Wydawnictwo UR 2024, ss. 214

Rudolf Klimek

Uniwersytet Jagielloński,

e-mail: prmklimek@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-2824-7243>

Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2024 roku opublikowało wzorcowo opracowane dzieło dra Dariusza A. Szkutnika (ISBN 978-83-8277-194-7), zawierające cztery rozdziały:

1. Założenia wyjściowe Caspara Friedricha Wolffa oraz Hansa Driescha ukierunkowane na odkrywanie epigenetycznych swoistości rozwojowych.
2. Empiryczne dane obserwacyjno-eksperymentalne w badaniach epigenetycznych Caspara Friedricha Wolffa oraz Hansa Driescha.
3. *Vis essentialis i entelechia*. Morfogenetyczny wymiar przyczynowości organicznej.
4. Współczesna analiza metodologiczna naukowych aspektów badań biologicznych Caspara Friedricha Wolffa oraz Hansa Driescha.

Publikacja liczy 214 stron, zawiera symboliczną ilustrację tytułową, 404 cytowania pochodzące z obszernego, 20-stronicowego źródłowego piśmiennictwa oraz 13 wybranych szkiców dotyczących opisu XVIII-wiecznego rozwoju embrionalnego. Dołączono również obszerne streszczenia w języku angielskim i niemieckim. Dwie recenzje naukowe zamieszczono na tylnej stronie okładki.

Po zapoznaniu się z treścią opracowania oraz znając dorobek naukowy Autora, postanowiłem napisać recenzję, by szczególnie podkreślić zasługi Wydawnictwa, które opublikowało tę książkę. Jako honorowy wydawca filozoficznego czasopisma „PHYSICS Journal: Theoretical and Experimental Studies” – jednego z kilkadziesiątu periodyków naukowych wydawanych przez Scivolve.com/physics – cenię również typograficzne podkreślenie tytułu książki poprzez zapis w nim wielkimi literami: *VIS ESSENTIALIS I ENTELECHIA*. Oba te pojęcia odegrały w rozwoju nauki ogromną rolę dla człowieka i obecnie są elementem kategorii informacji. W książce zostały one dokładnie wyjaśnione, wraz z pełną dokumentacją działalności i życia dwóch uczonych – Caspara F. Wolffa i Hansa A. E. Driescha – przedstawioną w perspektywie dwóch stuleci, w sposób rzetelny i jednocześnie przystępny. Opracowanie ukazuje ich drogę do prawdy w kontekście ówczesnego stanu wiedzy, nie tylko na podstawie publikacji naukowych, ale również dzięki cytatom z ich prywatnej korespondencji. Na szczególną uwagę zasługuje oryginalne porównanie metod badawczych obu uczonych, żyjących w odmiennych epokach. To właśnie stanowi o wyjątkowości dzieła dra Szkutnika, zwłaszcza w czasach, gdy coraz częściej mamy do czynienia z pseudonauką, której przedstawiciele nie tylko nie cytują współczesnych podstawowych publikacji, ale świadomie posługują się nieprawdą. Niestety, zjawisko to obejmuje również powielanie zdezaktualizowanych uogólnień, które nie przystają do aktualnego poziomu ogólnej wiedzy. Dla przykładu – słynne równanie A. Einsteina $E=mc^2$, choć przyczyniło się do ogromnego postępu cywilizacyjnego, to ograniczone wyłącznie do relacji między masą i energią, nie uchroniło świata przed tragedią Hiroszimy i Nagasaki. Podobnie współczesność toleruje wzrost liczby porodów przez cesarskie cięcie, mimo że nawet w werbalnym świecie człowieka niezbędne są także uwarunkowania psychiczne i emocjonalne, a nie tylko komunikacja słowna traktująca o rezygnacji z naturalnego porodu drogami i siłami natury. Znamiennym przykładem pozostaje również słowo „rak”, które wciąż budzi lęk, mimo że początek tego procesu jest naturalnym i stałym zjawiskiem biologicznym – paradoksalnie niezbędnym, m.in. dla trwania gatunku ludzkiego.

Pojęcia *vis essentialis* i *entelechia*, wraz z oryginalną i zindywidualizowaną metodyką badawczą ich twórców, ukazują nie tylko wysiłek zmierzający do uchwycenia istoty życia, lecz także długofalową ewolucję samego poznania. Monografia dra Szkutnika przekracza granice epok i dyscyplin, łącząc filozofię, bio-

logię, fizykę oraz medycynę w jednolitą spójną perspektywę poznawczą. Szczególną wartością tej monografii jest ukazanie, że historyczne pojęcia operacyjne przyczyniły się do wykształcenia podstaw metodologicznych pojęcia informacji, które – ujmowane w kontekście materii i energii – staje się fundamentalną kategorią sterującą procesami zarówno w świecie fizycznym, jak i – przede wszystkim – organicznym, stanowiąc zarazem pomost między różnymi poziomami rozumienia rzeczywistości.

